

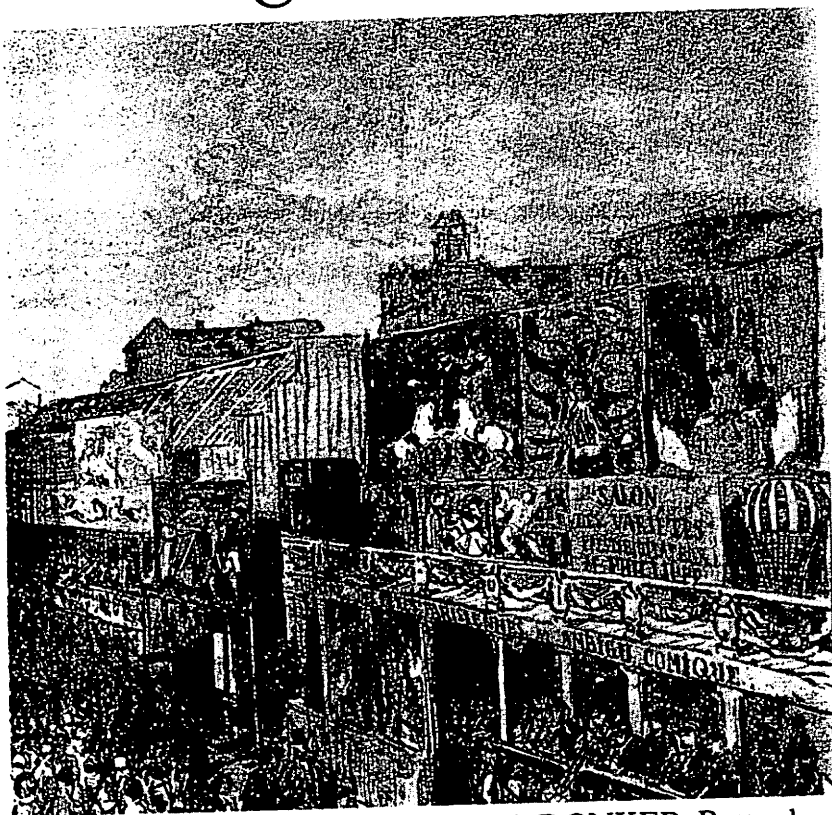
MARJA KEYSER

# Komt dat Zien!

## De Amsterdamse

# KERMIS

## in de negentiende eeuw



B.M.ISRAEL Amsterdam

AD.DONKER Rotterdam

1936

pp. 1-232

„een peper-vreeter uit de Oost-Indiën: dit dier draagt den kop zoo groot als het geheele ligchaam, de eerste, welke, uit hoofde het zijn voedsel in de versche peper vindt en dus niet in het leven kan gehouden worden, in Europa te zien is geweest.”

Ook op de Botermarkt stonden de twee tenten van Willem van Aken, die geassocieerd was met Madame Tourniaire. In de eerste tent waren een rhinoceros\* en een olifant te zien, in de tweede de rest van de collectie, waaronder een leeuw en een leeuwin met hun twee in juni te Rotterdam geboren jongen. Bij de twee volwassen leeuwen ging 's avonds „de jonge Engelschman” (Thomas Gulley) in het hok, liet hun de „gewoonlijke manoeuvres” verrichten, gaf hun vlees dat zij op zijn bevel weer voor zijn voeten legden, en liet ze door een hoepel springen. Tegen het einde van de kermis ging hij ook bij de panter in het hok en liet hetzelfde zien.

De menagerie van Joseph Tredé was in 1825 te zien, waarin „de oprechte vogel Struis, met breede vederen, ...de tapir uit Braziliën, alsmede de schoone witte beer, met den korten hals”. Behalve de menagerie had Tredé ook een schouwburg van gedresseerde apen. Nauwelijks concurrentie dus voor Herman van Aken en Martin, die weer op de Botermarkt stonden.

67. De bevalling van de leeuw, 1825.



\* In totaal schijnt er op de Amsterdamse kermis in de 19e eeuw slechts viermaal een levende rhinoceros te zien geweest te zijn; waarschijnlijk gaat het om twee exemplaren, misschien zelfs maar om één.

De eerste die we vermeld vinden, is die van A. Alpy in 1814. Dit is waarschijnlijk dezelfde geweest, die vanaf 1810 in Londen verbleef en in 1814 naar de Koninklijke Menagerie in Stuttgart verscheept werd, maar daar vanwege het overlijden van de Duitse vorst nooit aankwam. In 1815 werd hij door Jacques Tourniaire in Parijs tentoongesteld, en in 1824 door Madame Tourniaire in Amsterdam. In 1835 was hij nog in bezit van de familie Tourniaire.

In 1841 werd misschien hetzelfde dier op de Amsterdamse kermis getoond door Esperou en de gebr. Ouvrier: „Verkocht voor Parijs, en slechts gedurende deze kermis alhier te zien”. Als leeftijd van dit dier, genaamd Joyeté, werd opgegeven 35 jaar, wat de Tourniaire-rhinoceros ook ongeveer geweest zou zijn. Nog een rhinoceros (misschien een andere, misschien dezelfde) was in 1846 in Amsterdam te zien.

Zij toonden een Zuidafrikaanse leeuw en leeuwin, een gedresseerde Aziatische leeuw van 6 jaar, verder een olifant, tijger, luipaarden enz. De Zuidafrikaanse leeuwin wierp op 9 september twee jongen, en op 12 september nog een dood jong. Ter gelegenheid van de blijde gebeurtenis werd een gedicht gedrukt. Op 29 september werden leeuw en leeuwin weer in één hok samengebracht,

„als vindende de laatste zich daartoe tegenwoordig geneigd... Om aan het geachte publiek gelegenheid te geven deze conjunctie gade te slaan, zal hun spektakel van heden af tot en met den 4den October aanstaande daartoe twee malen daags geopend zijn”. „De ondergeteekenden hebben de eer het... publiek te berigten dat, ingevolge hunne aankondiging, hun fraaije leeuw en leeuwin, tot heden toe verscheidene malen daags, ten aanzien van een talrijk en aanzienlijk publiek, zich hebben geaccoupleerd... Gevende tevens het kundig publiek in consideratie, of eene zogende leeuwin, welke hare welpen noch dagelijks zelve zuigt, in staat is om zich op eenen bepaalden tijd te accoupleeren: hetwelk de zijne thans toch verscheidene reizen per dag in het werk stelt.”

Willem van Aken, die ook met zijn menagerie op de Botermarkt stond, zegt in een bericht gedateerd 4 oktober, dat copulatie van een zogende leeuwin niets bijzonders is (hij is kennelijk jaloers op zo'n mooie reclame), en bovendien dat de ondernemer van de menagerie ten onrechte de naam van Herman van Aken gebruikt, daar deze in het noorden van Europa verblijft. Dit laatste zal wel waar zijn, maar dat de naam geheel ten onrechte werd gebruikt valt niet aan te nemen. Ook Willem had trouwens een leeuwenpaar met jongen, die echter al wat ouder waren; deze leeuwen, waarvan hij op 1 oktober adverteert dat ook zij „accoupleeren”, verrichten ook werkzaamheden onder leiding van de „Engelschman” (Gulley). Ook in 1826 stond de tent van Herman van Aken en Martin weer op de kermis. Herman was echter in verband met zaken met de Keizerlijke Menagerie te Wenen al afgereisd en ook Martin zou na afloop van de kermis daarnaartoe vertrekken. Vele dieren werden daarom tegen verminderde prijzen verkocht.

In 1828 vinden we voor het eerst de broer van Herman en Willem van Aken, Cornelis, met een menagerie in Amsterdam. Hij adverteert:

„Zullende men alle dagen van 12 tot 2 ure het zeldzame schouwspel genieten van de kleine zonderbare camelion, de eenige welke ooit levend hier bezigtigd is geworden, te zien vliegen vangen.”

Ook namen de slangen hun baden, „hetgeen zeer merkwaardig is te zien”. Deze slangen werden 's avonds om 8 uur gevoerd, tegenwoordig een uiterst onplezierig schouwspel,